

Тихомир ЈОВАНОВСКИ

„
*Sekoj st at i ~en
pri st ap kon
ekonomi jat a zna ~i
nejzi no unazaduvawe,
so t e { ki ekonomski,
socijal ni duri i
pol it i ~ki
posl edi ci*
”

Во овој напис ќе упатам на две прашања кои се однесуваат на кризните нарушувања во светското стопанство. Едното прашање се однесува на појавните изрази на противречностите и на кризните нарушувања, а другото прашање на битните специфичности на кризите од т.н. преоден период на светското стопанство.

Во однос на првото прашање треба да се каже дека со продлабочувањето на структурно-технолошкиот јаз во светот се создаваат услови за воспоставување нови видови и подрачја на зависност и врз основа на тоа односи на експлоатација, со повратни влијанија на зголемување на зависноста. На тој начин е развиена практиката на политичко-економски притисоци и загрозување

на суверенитетот и идентитетот на помалите и помалку развиените земји. Воспоставените односи на зависност ги користат високоинтегрираните и економски силни земји за пренесување на товарот и ризикот на сопствените кризи на послабите учесници во светското стопанство со посредство на манипулирање со инструментите и институциите на системот на меѓународните економски односи.

Во светот се заострува прехранбениот јаз, се зголемува бројот на населението во земјите загрозени од глад, се проширува сиромаштијата со добри изгледи да добие хронични карактеристики. Во услови на располагање со големи вишоци производни капацитети, со користење на нови и значајно ефикасни технологии, со заостанувањето во растежот или паѓањето на животниот стандард, се зголемуваат бројот и стапките на невработени млади лица, достигнувајќи историски рекорди.

Системот на меѓународното финансирање на стопанскиот развој, кој по Втората светска војна беше еден од носителите и основа во воспоставувањето динамичка матрица на развојните про-

предвидливи осцилации на цените и на девизните курсеви условиле голем и растечки дел на меѓународната трампа во светската трговија.

Применетите методи на индустријализација и воспоставувана производна структура преовладува во функција на трупање на профити, исто и степенот и методите на урбанизација, неконтролирано ја нарушуваат еколошката рамнотежа во потесни и во пошироки простори во светот и при тоа во голема мера го укинуваат она што останало од поранешниот развој како историски документи, при што ја загрозуваат смислата и елементарните услови за живеење. Во тој контекст земјите во развој сè повеќе стануваат објекти на структурно-технолош-

КРИЗНИ СВЕТСКО

ВО УСЛОВИ КОГА ОТСУСТВУВААТ СООДВЕТНИ МЕЃУНАРОДНИ ФИНАНСИСКИ ТОКОВИ, И ВО УСЛОВИ НА ЗАБАВЕН И НЕДОВОЛЕН СТОПАНСКИ РАСТЕЖ ВО СВЕТОТ, ЗАБАВЕН Е И РИТАМОТ НА МЕЃУНАРОДНАТА ТРГОВИЈА ПОРАДИ ШТО ТАА СТАНУВА ПОДЛОГА ЗА ШИРЕЊЕ НА ПРОТЕКЦИОНИЗАМ, БИЛАТЕРАЛИЗАМ, МОНОПОЛИСТИЧКА ПРАКТИКА И ПОЛИТИЧКИ УСЛОВУВАЊА. ХРОНИЧНАТА НЕРАМНОТЕЖА ВО БИЛАНСИТЕ НА ПЛАЌАЊА И НАГЛИТЕ НЕПРЕДВИДЛИВИ ОСЦИЛАЦИИ НА ЦЕНИТЕ И ДЕВИЗНИТЕ КУРСЕВИ УСЛОВИЛЕ ГОЛЕМ И РАСТЕЧКИ ДЕЛ НА МЕЃУНАРОДНАТА ТРАМПА ВО СВЕТСКАТА ТРГОВИЈА.

цеси и токовите на размена во светот, е доведен во хронична нерамнотежа. Ги изгуби виталните функции во иницирањето и трансмисијата на меѓународната побарувачка и на развојот. Со оглед на тоа што капиталот стана многу редок и скап фактор во сегашно време и во перспектива значително ќе го отежнува процесот на реструктурирање во светот и учеството на земјите во развој, со што перманентно ќе се произведува неразвиеност.

Во услови кога отсуствуваат соодветни меѓународни финансиски текови, и во услови на забавен и недоволен стопански растеж во светот, забавен е и ритамот на меѓународната трговија поради што таа станува основа за ширење на протекционизам, билатерализам, монополистичка практика и политички условувања. Хроничната нерамнотежа во билансите на плаќања и наглите не-

ките манипулирања на развиените земји.

Брзите и остри промени на релативните цени на стоките, услугите и факторите на производството, вештачките ограничувања во режимите на тргување, монополистичкото определување на цените и на условите на трансфери на капиталот и новите технологии и манипулирањето со девизните курсеви ги деформирале критериумите и со тоа ги ограничиле функциите на пазарот, особено во поглед на изборот на крупни и долгорочни инвестициони одлуки и на макро структурните определби. Особено кај помалку развиените и помалите земји по тој основ се оспоруваат развојните приоритети, производните ориентации и националните инвестициони програми.

Последниве неколку децении во кои се дошло до хронични дефицити во буџетите на голем број земји, создало

услови за снажно бирократизирање на економскиот живот и ширење на нерационалност во потрошувачката и во користењето на општествениот производ. Но, со кратањето на потрошувачката алиментирана од буџетите под нивото кое претставува минимум потрошувачка, може да се дојде до ситуација во која би се загрозиле социјалните и политичките постигнувања во првата половина на XIX век.

Кризата на надворешните долгови и системот на меѓународно финансирање на развојот е последица на историски формираните структурни нерамнотежи во светското стопанство и сложените деформации во критериумите и механизмите на развојот во светот по

Втората светска војна, вклучувајќи го и влошувањето на општата политичка клима за развој и за соработка. Од тие причини, од средината на седумдесетите до средината на деведесетите години од XX век, се јавија неколку "монетарно-финансиски" кризи, пред сè, поради општиот растеж на реалните каматни стапки и девизниот курс на американскиот долар и секако поради влошените услови за размена. Проблемот на надворешните долгови во светот има сложени технолошко-структурни и географски импликации, поради што не може да се сведе на прашањето на надворешната ликвидност, односно неликвидност на земјите во развој. Иако постојат специфичности во поглед на

надворешното задолжување на секоја земја, сепак тоа е глобален и заеднички проблем кој ја загрозува севкупната матрица на токовите на стоки, знаење и фактори на производството во светот.

Постојните шеми на рефинансирање на долговите на земјите во развој обезбедуваат само определен здив, односно одмор, во кој, барем според досегашното искуство, се вршат процеси, често пати негативни структурно-технолошки приспособувања во рамките на изнудените увозно-супститутивни стратегии, исто и одливање на акумулацијата и продажбата на стоките по многу ниски цени, а се во функција на сервисирање на надворешните долгови.

Во однос на второто прашање, кое се однесува на битните специфичности на кризите од т.н. преоден период на светското стопанство, би укажал на два посебни аспекта на современата криза на развојот и на економските односи во светот. Станува збор за: а) за битно различни позиции на основните групации на земји во рамките на една целина на кризни процеси; и б) за основни содржини и подрачја, односно природата на манифестирање на кризата.

Поаѓајќи од првиот аспект, од битно различните позиции на основните групации на земјите во рамките на целината на кризните процеси, земјите во светот во речиси сите светски истражувања се групираат во три, повеќе или помалку, хомогени групи. Тоа се прави од аспект на нивната оспособеност за сретнување со предизвиците на т.н. криза на преодниот период.

Во првата група влегуваат земјите кои се соочени со криза во управувањето со промените во пошироки или во потесни меѓународни простори.

Во втората група, која е похетерогена, спаѓаат земјите кои се соочени со криза на приспособување, главно, во согласност со еднавнор генерираните и управувани промени. Имено, станува збор за земји кои се наоѓаат во различни фази на индустријализација. Поточно, станува збор за созревање на севкупното производство и репродукционата структура. Тие фази можат да бидат: иницијални, експанзивни и интензивни. Тие земји, иако се наоѓаат на различен степен на развој, хронично се оптоварени со релативен недостаток на домашна акумулација, насочени се кон надворешен прилив на капитал, технологија и производни структури, односно капацитети.

За разлика од првите две, третата група земји е соочена со криза на егзистенција, која имплицира криза на создавање на иницијални политички и економски претпоставки за релативно самоиндуциран и самоопределен развој.

НАРУШУВАЊА ВО ТО СТОПАНСТВО

